

NOFILOLOGIK TA’LIM YO’NALISHLARI TALABALARINING INGLIZ TILIDAGI KOMMUNIKATIV KOMPETENSIYASINI RAQAMLI HAMKORLIK TEXNOLOGIYALARI ASOSIDA RIVOJLANTIRISH

Eshnazarova Munavvarbonu Ilxomovna

Nizomiy nomidagi O‘zbekiston milliy pedagogika universiteti tayanch doktoranti

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.23659248>

Annotatsiya. Mazkur tezisda nofilologik ta’lim yo’nalishlari talabalarining ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini raqamli hamkorlik texnologiyalari vositasida rivojlantirishning pedagogik va metodik imkoniyatlari tadqiq etilgan. Talabalarning og‘zaki hamda yozma nutq faolligini oshirish, kasbiy muloqotga tayyorgarligini mustahkamlash va mustaqil ta’lim faoliyatini tashkil etishda onlayn hamkorlik platformalari, virtual munozaralar, raqamli loyiha topshiriqlari va o‘zaro baholash vositalarining ahamiyati yoritilgan. Tadqiqotda kommunikativ, ijtimoiy-konstruktivistik va kompetensiyaviy yondashuvlar asosida raqamli hamkorlikka yo’naltirilgan metodik model taklif etilgan. Mazkur modelning motivatsion-tayyorgarlik, hamkorlikdagi kommunikativ faoliyat va refleksiv-tahliliy bosqichlari asoslangan. Shuningdek, raqamli hamkorlik jarayonida individual mas’uliyat, kasbiy terminologiyadan foydalanish hamda samarali teskari aloqani tashkil etishning metodik shartlari aniqlashtirilgan.

Kalit so‘zlar: nofilologik ta’lim, ingliz tili, kommunikativ kompetensiya, raqamli hamkorlik, interaktiv muloqot, kasbiy kommunikatsiya, kollaborativ ta’lim, raqamli platformalar, refleksiv baholash.

Abstract. This thesis explores the pedagogical and methodological potential of developing the English-language communicative competence of students enrolled in non-philological academic programs through digital collaboration technologies. It highlights the importance of online collaboration platforms, virtual discussions, digital project assignments, and peer-assessment tools in enhancing students’ oral and written communication skills, strengthening their readiness for professional communication, and organizing independent learning activities. The study proposes a methodological model focused on digital collaboration and based on communicative, social constructivist, and competency-based approaches. The model’s motivational and preparatory stage, collaborative communicative activity stage, and reflective and analytical stage are substantiated. Furthermore, the methodological conditions for fostering individual responsibility, using professional terminology, and organizing effective feedback in the digital collaboration process are clarified.

Keywords: non-philological education, English language, communicative competence, digital collaboration, interactive communication, professional communication, collaborative learning, digital platforms, reflective assessment.

Аннотация. В данной тезисной работе исследуются педагогические и методические возможности развития коммуникативной компетенции студентов нефилологических направлений образования на английском языке посредством технологий цифрового сотрудничества. Раскрывается значение онлайн-платформ для совместной работы, виртуальных дискуссий, цифровых проектных заданий и инструментов взаимного

оценивания в повышении активности студентов в устной и письменной речи, укреплении их готовности к профессиональному общению и организации самостоятельной учебной деятельности. В исследовании предложена методическая модель, ориентированная на цифровое сотрудничество и основанная на коммуникативном, социально-конструктивистском и компетентностном подходах. Обоснованы мотивационно-подготовительный, этап совместной коммуникативной деятельности и рефлексивно-аналитический этапы данной модели. Кроме того, уточнены методические условия обеспечения индивидуальной ответственности, использования профессиональной терминологии и организации эффективной обратной связи в процессе цифрового сотрудничества.

Ключевые слова: *нефилологическое образование, английский язык, коммуникативная компетенция, цифровое сотрудничество, интерактивное общение, профессиональная коммуникация, коллаборативное обучение, цифровые платформы, рефлексивное оценивание.*

KIRISH

Globallashuv sharoitida oliy ta’lim muassasalari oldida turgan ustuvor vazifalardan biri talabalarni xalqaro kasbiy muloqotga tayyorlash, ularning xorijiy tillarda mustaqil fikr bildirish va turli kommunikativ vaziyatlarda samarali ishtirok etish ko‘nikmalarini shakllantirishdan iborat. Ayniqsa, nofilologik ta’lim yo‘nalishlarida tahsil olayotgan talabalar uchun ingliz tilini egallash xalqaro ilmiy-texnik axborotlardan foydalanish, mutaxassislikka oid materiallarni o‘rganish, xorijiy hamkorlar bilan axborot almashish hamda kasbiy faoliyatda yuzaga keladigan muammolarni birgalikda hal etish imkoniyatlarini kengaytiradi.

Shu bilan birga, nofilologik yo‘nalishlarda chet tilini o‘qitish jarayonining o‘ziga xos jihatlari mavjud. Talabalarning mutaxassislikka oid bilimlari, ingliz tilini o‘rganishga ajratilgan auditoriya soatlarining cheklanganligi, til bilish darajalaridagi tafovut va kommunikativ ehtiyojlarning xilma-xilligi o‘qitish metodikasiga differensial yondashishni talab etadi. Bunday sharoitda raqamli texnologiyalar orqali talabalar o‘rtasida hamkorlikdagi muloqotni tashkil etish o‘quv jarayonining muhim metodik yo‘nalishlaridan biri sifatida namoyon bo‘ladi.

Kommunikativ kompetensiya til birliklarini bilish bilan cheklanmay, ulardan ijtimoiy va kasbiy vaziyatlarga muvofiq foydalanish, suhbatdoshning fikrini anglash, munosabat bildirish hamda muloqot maqsadiga erishish qobiliyatini ham o‘z ichiga oladi. M. Canale va M. Swain tomonidan ishlab chiqilgan kommunikativ kompetensiya konsepsiyasida grammatik, sotsiolingvistik va strategik komponentlarning o‘zaro bog‘liqligi asoslangan [1]. Mazkur yondashuv nofilologik talabalarni kasbiy muloqotga tayyorlashda kommunikativ topshiriqlarning amaliy mazmuniga e’tibor qaratish zarurligini ko‘rsatadi.

Raqamli hamkorlik texnologiyalari talabalar uchun o‘z fikrlarini yozma va og‘zaki shaklda ifodalash, jamoaviy muhokamalarda qatnashish, birgalikda qaror qabul qilish hamda bajarilgan faoliyat natijalarini tahlil qilish imkoniyatini yaratadi. Biroq ushbu vositalarning samaradorligi ularning texnik imkoniyatlari bilangina emas, balki o‘quv maqsadlariga muvofiq tanlanishi va metodik jihatdan to‘g‘ri tashkil etilishi bilan belgilanadi.

Tadqiqotning maqsadi nofilologik ta’lim yo‘nalishlari talabalarining ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda raqamli hamkorlik texnologiyalarining metodik

imkoniyatlarini asoslash hamda ularni o‘quv jarayoniga integratsiyalashga yo‘naltirilgan modelni taklif etishdan iborat.

TADQIQOT MATERIALLARI VA METODLARI

Tadqiqotda kommunikativ til ta’limi, hamkorlikda o‘qitish, raqamli pedagogika va kasbiy yo‘naltirilgan ingliz tili metodikasiga oid ilmiy qarashlar nazariy jihatdan o‘rganildi. Ilmiy manbalarni tahlil qilish, qiyosiy taqqoslash, metodik umumlashtirish va pedagogik modellashtirish usullaridan foydalanildi.

Tadqiqotning nazariy-metodologik asosini ijtimoiy-konstruktivistik yondashuv, kommunikativ ta’lim tamoyillari hamda hamkorlikdagi o‘quv faoliyatining pedagogik qonuniyatlari tashkil etadi. L. S. Vygotskiyning ijtimoiy o‘zaro ta’sir va bilimlarni o‘zlashtirish haqidagi qarashlari ta’lim oluvchilar o‘rtasidagi muloqotni rivojlanishning muhim omili sifatida talqin qilishga asos bo‘ladi [2]. Ushbu nazariy qarashlarni raqamli ta’lim muhiti bilan bog‘lash talabalarning individual bilimlarini jamoaviy faoliyat jarayonida boyitish imkoniyatlarini tushuntirishga xizmat qiladi.

Tadqiqot doirasida raqamli hamkorlik texnologiyalarining imkoniyatlari uchta mezon asosida ko‘rib chiqildi. Birinchisi, kommunikativ faollik bo‘lib, talabaning muhokamada ishtirok etishi, savollarga javob berishi va mustaqil fikr bildirishini qamrab oladi. Ikkinchisi, kasbiy mazmun bilan bog‘liqlik bo‘lib, raqamli topshiriqlarning talaba mutaxassisligiga mosligini ifodalaydi. Uchinchisi, refleksiv baholash imkoniyati bo‘lib, talabaning o‘z nutqiy faoliyatini tahlil qilishi hamda o‘qituvchi va tengdoshlaridan olingan fikr-mulohazalar asosida bilim va ko‘nikmalarini takomillashtirishini nazarda tutadi.

Mazkur mezonlar asosida raqamli hamkorlikka yo‘naltirilgan uch bosqichli metodik model ishlab chiqish taklif etildi.

NATIJALAR VA MUHOKAMA

Nazariy tahlillar raqamli hamkorlik texnologiyalaridan foydalanish ingliz tilini o‘qitishda talabalar o‘rtasidagi o‘zaro ta’sirni kengaytirish, kasbiy mazmundagi kommunikativ vazifalarni tashkil etish hamda mustaqil nutqiy faoliyatni rag‘batlantirish uchun metodik imkoniyatlar yaratishini ko‘rsatadi.

Hamkorlikdagi raqamli ta’limning muhim xususiyati shundaki, bunda talaba tayyor axborotni qabul qiluvchi subyekt sifatida emas, balki jamoaviy bilim yaratish jarayonining faol ishtirokchisi sifatida namoyon bo‘ladi. Masalan, ingliz tili mashg‘ulotida talabalar muayyan kasbiy muammo yuzasidan elektron materiallarni o‘rganib, ularni umumlashtirishi, guruh a’zolari bilan muhokama qilishi va yakuniy xulosani ingliz tilida taqdim etishi mumkin.

Bunday faoliyat davomida talabalar yangi leksik birliklarni o‘zlashtirish bilan bir qatorda muloqotni boshlash, suhbatni davom ettirish, boshqa ishtirokchining fikriga munosabat bildirish, dalillar keltirish va umumiy qarorga kelish kabi kommunikativ harakatlarni amalga oshiradi.

P. Dillenbourg hamkorlikda o‘qitishni ishtirokchilarning umumiy maqsad sari o‘zaro faoliyat yuritishiga asoslangan ta’lim jarayoni sifatida tahlil qiladi [3]. Ushbu yondashuv raqamli platformalarning didaktik imkoniyatlarini baholashda ham muhimdir. Chunki platformadan foydalanishning o‘zi hamkorlikni kafolatlamaydi; buning uchun ishtirokchilarning vazifalari, o‘zaro bog‘liq mas’uliyati va umumiy natijasi aniq belgilanishi kerak.

Nofilologik talabalar uchun raqamli hamkorlik texnologiyalaridan foydalanishning eng muhim imkoniyatlaridan biri kasbiy yo‘naltirilgan o‘quv topshiriqlarini tashkil etishdir. Masalan, muhandislik yo‘nalishi talabarlari ingliz tilida texnik muammoga yechim izlash, iqtisodiyot yo‘nalishi talabarlari biznes loyihasi ishlab chiqish, pedagogika yo‘nalishi talabarlari esa xalqaro ta’lim tajribalarini qiyosiy muhokama qilish bilan bog‘liq jamoaviy topshiriqlarni bajarishi mumkin.

Mazkur faoliyatni amalga oshirishda Google Docs kabi hamkorlikda matn tahrirlash vositalari, Moodle forumlari, Padlet virtual doskalari va videokonferensiya platformalaridan foydalanish mumkin. Bunda vosita tanlash o‘quv topshirig‘ining maqsadi, talabalar tayyorgarligi va mavjud texnik sharoitlarga mos bo‘lishi zarur.

Tadqiqotda taklif etilayotgan metodik modelning birinchi bosqichi motivatsion-tayyorgarlik bosqichi hisoblanadi. Ushbu bosqichda o‘qituvchi talabalarning kasbiy qiziqishlari va ingliz tilidagi mavjud tayyorgarlik darajasini inobatga olgan holda kommunikativ vazifalarni belgilaydi. Talabalar mavzuga oid terminologiya, matn va multimedia materiallari bilan tanishadi, kengusi hamkorlik faoliyati uchun zarur nutqiy konstruksiyalarni o‘zlashtiradi.

Ikkinchi bosqich hamkorlikdagi kommunikativ faoliyatni o‘z ichiga oladi. Bunda talabalar kichik guruhlariga birlashtirilib, raqamli muhitda muammoli vaziyatlarni muhokama qiladi, kasbiy loyihalar ishlab chiqadi yoki umumiy elektron taqdimot tayyorlaydi. Guruh a’zolariga muhokama moderatori, axborot tahlilchisi, taqdimotchi va yakuniy xulosalarni umumlashtiruvchi kabi vazifalar taqsimlanishi mumkin. Rollarning aniq belgilanishi barcha talabalarni o‘quv faoliyatiga jalb etish va individual mas’uliyatni kuchaytirishga xizmat qiladi.

Uchinchi bosqich refleksiv-tahliliy baholashdan iborat. Ushbu jarayonda talabalar o‘z faoliyatining natijalarini individual va guruh darajasida tahlil qiladi. Baholash mezonlari sifatida fikrning mantiqiy izchilligi, leksik-grammatik aniqlik, kasbiy terminlardan foydalanish, muloqotdagi faollik, hamkorlik madaniyati va topshiriqning bajarilish sifati belgilanadi.

D. Nicol va D. Macfarlane-Dick tomonidan ishlab chiqilgan formativ baholash tamoyillari teskari aloqaning talabalarning o‘z-o‘zini boshqarib o‘rganish faoliyatidagi ahamiyatini asoslaydi [4]. Raqamli muhitda ushbu yondashuvdan foydalanish yozma izohlar, tengdoshlar bahosi, elektron rubrikalar va refleksiv kundaliklar orqali amalga oshirilishi mumkin.

Taklif etilgan modelning amaliy ifodasi sifatida “International Professional Collaboration” nomli loyiha-topshiriqdan foydalanish maqsadga muvofiq. Loyiha davomida talabalar o‘z mutaxassisligiga doir dolzarb muammoni tanlab, ingliz tilidagi manbalardan ma’lumot izlaydi. Keyinchalik raqamli platformada fikr almashib, muammoning yechimiga oid umumiy taqdimot tayyorlaydi va uni savol-javob shaklida himoya qiladi.

Ushbu topshiriqning metodik afzalligi shundaki, unda ingliz tili alohida o‘rganiladigan o‘quv predmeti sifatida emas, balki kasbiy vazifani bajarish vositasi sifatida qo‘llanadi. Bunda talabalar terminologik bilimlarini amaliy nutq bilan bog‘lash, muammoni dalillar asosida muhokama qilish va jamoaviy qaror qabul qilish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Shu bilan birga, raqamli hamkorlik faoliyatini tashkil etishda ayrim cheklovlarni e’tiborga olish talab etiladi. Jumladan, guruh a’zolarining faolligi turlicha bo‘lishi, kommunikativ vazifalarning ayrim talabalar zimmasiga ortiqcha yuklanishi, raqamli savodxonlikdagi tafovutlar hamda internet imkoniyatlarining cheklanganligi o‘quv natijalariga ta’sir ko‘rsatishi mumkin. Bu

holatlarning oldini olish uchun individual va jamoaviy baholashni uyg'unlashtirish, faoliyat bosqichlarini aniq rejalashtirish hamda talabalar uchun tushunarli metodik ko'rsatmalar ishlab chiqish zarur.

Shunday qilib, raqamli hamkorlik texnologiyalarini ingliz tili mashg'ulotlariga integratsiyalash kommunikativ vazifalarni faollashtirish bilan bir qatorda o'quv jarayonining kasbiy yo'naltirilganligini kuchaytirishi mumkin. Biroq mazkur modelning amaliy samaradorligi tajriba-sinov ishlari orqali alohida baholanishi lozim.

XULOSA

Nofilologik yo'nalish talabalarining ingliz tilidagi kommunikativ kompetensiyasini rivojlantirishda raqamli hamkorlik texnologiyalaridan foydalanish o'quv jarayonini interaktiv, kasbiy yo'naltirilgan va talabalararo muloqotga asoslangan shaklda tashkil etish imkonini beradi.

Nazariy-metodik tahlil natijasida motivatsion-tayyorgarlik, hamkorlikdagi kommunikativ faoliyat hamda refleksiv-tahliliy baholash bosqichlarini birlashtiruvchi metodik model taklif etildi. Mazkur modelning o'ziga xosligi talabalarning individual nutqiy faolligini jamoaviy kasbiy topshiriqlar bilan uyg'unlashtirish hamda o'zaro baholash orqali kommunikativ faoliyatni takomillashtirishga yo'naltirilganligidadir.

Raqamli hamkorlik vositalaridan maqsadli foydalanish talabalarning ingliz tilida fikr almashishi, kasbiy muammolarni muhokama qilishi, jamoada ishlashi va mustaqil qaror qabul qilishi uchun qulay pedagogik sharoit yaratishi mumkin.

Kelgusida ushbu metodik modelning samaradorligini nofilologik yo'nalishlar kesimida tajriba-sinovdan o'tkazish, kommunikativ kompetensiya indikatorlarini ishlab chiqish va raqamli hamkorlik faoliyatini baholash mezonlarini takomillashtirish maqsadga muvofiqdir.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Canale M., Swain M. Theoretical Bases of Communicative Approaches to Second Language Teaching and Testing // Applied Linguistics. – 1980. – Vol. 1, № 1. – P. 1–47. – DOI: 10.1093/applin/I.1.1.
2. Vygotsky L. S. Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes. – Cambridge, MA: Harvard University Press, 1978.
3. Dillenbourg P. What Do You Mean by Collaborative Learning? // Collaborative-Learning: Cognitive and Computational Approaches / Ed. by P. Dillenbourg. – Oxford: Elsevier, 1999. – P. 1–19.
4. Nicol D. J., Macfarlane-Dick D. Formative Assessment and Self-Regulated Learning: A Model and Seven Principles of Good Feedback Practice // Studies in Higher Education. – 2006. – Vol. 31, № 2. – P. 199–218. – DOI: 10.1080/03075070600572090.
5. Warschauer M., Kern R. (Eds.). Network-Based Language Teaching: Concepts and Practice. – Cambridge: Cambridge University Press, 2000.
6. Richards J. C., Rodgers T. S. Approaches and Methods in Language Teaching. – 3rd ed. – Cambridge: Cambridge University Press, 2014.